ਲਗਾਂ ਮਾਤਰਾ – Lagan Matra

ਤੁਸੀਂ ਪੈਂਤੀ ਅੱਖਰੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਿੱਖ ਚੁੱਕੇ ਹੋ। ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਸਵਰਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸਿੱਖੋਗੇ। ਗੁਰਮੁਖੀ ਦੀਆਂ ਸਵਰਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਰਣਮਾਲਾ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀਆਂ ਜੁਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਅੰਜਨ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚਕਾਰ ਸਵਰ ਧੁਨੀ ਜੋੜਨ ਲਈ, ਤੁਸੀਂ ਸਵਰ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਲਗਾਂ ਮਾਤਰਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਵਿੱਚ ਨੌਂ (9) ਸਵਰ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ/ਨਿਸ਼ਾਨ ਹਨ। ਗੁਰਮੁਖੀ ਦੀਆਂ ਸਵਰਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਰਣਮਾਲਾ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀਆਂ ਜੁਲਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਲਾਗਾ ਮਾਤਰ ਵਜੋਂ ਜਾਣੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

10 ਲਗਾਂ ਮੱਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ।

ਚਿੰਨ੍ਹ Symbol	ਲਗਾਂ ਮਾਤਰਾ Punjabi Vowels	ਨਾਮ Name	ਆਵਾਜ਼ Sound	ਲੰਬਾਈ length	ਸ਼ਬਦ Words
–	**ਅ - (ਮੁਕਤਾ)**	A - Mukta	A as in About	*ਛੋਟੀ ਆਵਾਜ਼* *Short Sound*	**ਡਰ, ਤਰ**
ਾ	**ਆ - (ਕੰਨਾ)**	AA - Kanna	AA as in Maa	ਲੰਬੀ ਆਵਾਜ਼ Long Sound	**ਡਾਰ, ਤਾਰ**
ਿ	**ਇ - (ਸਿਹਾਰੀ)**	I - Sihari	I as in It	*ਛੋਟੀ ਆਵਾਜ਼* *Short Sound*	**ਸਿਰ, ਚਿਰ**
ੀ	**ਈ - (ਬਿਹਾਰੀ)**	EE - Biharee	EE as in See	ਲੰਬੀ ਆਵਾਜ਼ Long Sound	**ਸੀਰ, ਚੀਰ**
ੁ	**ਉ - (ਔਂਕੜ)**	U - Aunkar	U as in Put	*ਛੋਟੀ ਆਵਾਜ਼* *Short Sound*	**ਸੁਰ, ਭੁਰ**
ੂ	**ਊ - (ਦੁਲੈਂਕੜ)**	OO - Dulainkar	OO as in Cool	ਲੰਬੀ ਆਵਾਜ਼ Long Sound	**ਸੂਰ, ਭੂਰ**
ੇ	**ਏ - (ਲਾਂਵਾਂ)**	AE - Lavan	AE as in Hay	ਲੰਬੀ ਆਵਾਜ਼ Long Sound	**ਮੇਲ, ਮੇਚ**
ੈ	**ਐ - (ਦੁਲਾਂਵਾਂ)**	AI - Dulavan	AI as in Hat	ਲੰਬੀ ਆਵਾਜ਼ Long Sound	**ਮੈਲ, ਮੈਚ**
ੋ	**ਓ - (ਹੋੜਾ)**	O - Hora	O as in Bow	ਲੰਬੀ ਆਵਾਜ਼ Long Sound	**ਧੋਣ, ਘੋਲ**
ੌ	**ਔ - (ਕਨੌੜਾ)**	AU - Kanaura	AU as in Aura	ਲੰਬੀ ਆਵਾਜ਼ Long Sound	**ਧੌਣ, ਘੌਲ**
ਚਿੰਨ੍ਹ	**ਲਗਾਖਰ**	**Lagakhar**			
ੱ	**ਅਧਕ**	Adhak	Emphasis	ਅੱਖਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ	**ਅੱਜ, ਅੱਖ**
ੰ	**ਟਿੱਪੀ**	Tippee	Nasalized	ਬੋਲਣ ਵੇਲੇ ਆਵਾਜ਼ ਨੱਕ ਵਿੱਚੋ ਆਉਂਦੀ ਹੈ	**ਅੰਦਰ, ਸੁੰਨ**
ਂ	**ਬਿੰਦੀ**	Bindi	Nasalized	ਬੋਲਣ ਵੇਲੇ ਆਵਾਜ਼ ਨੱਕ ਵਿੱਚੋ ਆਉਂਦੀ ਹੈ	**ਹਾਂ, ਨਹੀਂ**

ਮੁਹਾਰਨੀ - Muharni

ਪੰਜਾਬੀ ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਅਗਲਾ ਵੱਡਾ ਕਦਮ ਹੈ। ਮੁਹਾਰਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਧੁਨੀ-ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਇਕ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰਾਂ, ਮਾਤਰਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਕਾ (diacritics) ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢੰਗ / ਹੁਨਰ ਨੂੰ ਮੁਹਾਰਨੀ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਮੁਹਰਨੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸੁਣ ਕੇ ਅਤੇ ਬੋਲ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਆਵਾਜ਼ ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਰਵਾਇਤੀ ਢੰਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਦੇ ਅੱਖਰ ਕੁਦਰਤੀ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਹਰ ਅੱਖਰ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇਕ ਮਾਤ੍ਰਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਮੁਕਤਾ	ਕੰਨਾ	ਸਿਹਾਰੀ	ਬਿਹਾਰੀ	ਔਂਕੜ	ਦੁਲੈਂਕੜ	ਲਾਂਵਾਂ	ਦੁਲਾਂਵਾਂ	ਹੋੜਾ	ਕਨੌੜਾ	ਟਿੱਪੀ	ਬਿੰਦੀ
Muktā A	Kannā AA	Sihārī I	Bihāree EE	Auṅkaṛ U	Dulaiṅkaṛ OO	Lāvā AE	Dulāvā AI	Hōṛā O	Kanauṛā AU	Ṭippī	Bindī
ਅ	ਆ	ਇ	ਈ	ਉ	ਊ	ਏ	ਐ	ਓ	ਔ	ਅੰ	ਆਂ
ਸ	ਸਾ	ਸਿ	ਸੀ	ਸੁ	ਸੂ	ਸੇ	ਸੈ	ਸੋ	ਸੌ	ਸੰ	ਸਾਂ
ਹ	ਹਾ	ਹਿ	ਹੀ	ਹੁ	ਹੂ	ਹੇ	ਹੈ	ਹੋ	ਹੌ	ਹੰ	ਹਾਂ
ਕ	ਕਾ	ਕਿ	ਕੀ	ਕੁ	ਕੂ	ਕੇ	ਕੈ	ਕੋ	ਕੌ	ਕੰ	ਕਾਂ
ਖ	ਖਾ	ਖਿ	ਖੀ	ਖੁ	ਖੂ	ਖੇ	ਖੈ	ਖੋ	ਖੌ	ਖੰ	ਖਾਂ
ਗ	ਗਾ	ਗਿ	ਗੀ	ਗੁ	ਗੂ	ਗੇ	ਗੈ	ਗੋ	ਗੌ	ਗੰ	ਗਾਂ
ਘ	ਘਾ	ਘਿ	ਘੀ	ਘੁ	ਘੂ	ਘੇ	ਘੈ	ਘੋ	ਘੌ	ਘੰ	ਘਾਂ
ਙ	ਙਾ	ਙਿ	ਙੀ	ਙੁ	ਙੂ	ਙੇ	ਙੈ	ਙੋ	ਙੌ	ਙੰ	ਙਾਂ
ਚ	ਚਾ	ਚਿ	ਚੀ	ਚੁ	ਚੂ	ਚੇ	ਚੈ	ਚੋ	ਚੌ	ਚੰ	ਚਾਂ
ਛ	ਛਾ	ਛਿ	ਛੀ	ਛੁ	ਛੂ	ਛੇ	ਛੈ	ਛੋ	ਛੌ	ਛੰ	ਛਾਂ
ਜ	ਜਾ	ਜਿ	ਜੀ	ਜੁ	ਜੂ	ਜੇ	ਜੈ	ਜੋ	ਜੌ	ਜੰ	ਜਾਂ
ਝ	ਝਾ	ਝਿ	ਝੀ	ਝੁ	ਝੂ	ਝੇ	ਝੈ	ਝੋ	ਝੌ	ਝੰ	ਝਾਂ
ਞ	ਞਾ	ਞਿ	ਞੀ	ਞੁ	ਞੂ	ਞੇ	ਞੈ	ਞੋ	ਞੌ	ਞੰ	ਞਾਂ
ਟ	ਟਾ	ਟਿ	ਟੀ	ਟੁ	ਟੂ	ਟੇ	ਟੈ	ਟੋ	ਟੌ	ਟੰ	ਟਾਂ
ਠ	ਠਾ	ਠਿ	ਠੀ	ਠੁ	ਠੂ	ਠੇ	ਠੈ	ਠੋ	ਠੌ	ਠੰ	ਠਾਂ
ਡ	ਡਾ	ਡਿ	ਡੀ	ਡੁ	ਡੂ	ਡੇ	ਡੈ	ਡੋ	ਡੌ	ਡੰ	ਡਾਂ
ਢ	ਢਾ	ਢਿ	ਢੀ	ਢੁ	ਢੂ	ਢੇ	ਢੈ	ਢੋ	ਢੌ	ਢੰ	ਢਾਂ

Punjabi School

ਣ	ਣਾ	ਣਿ	ਣੀ	ਣੁ	ਣੂ	ਣੇ	ਣੈ	ਣੋ	ਣੌ	ਣੰ	ਣਾਂ
ਤ	ਤਾ	ਤਿ	ਤੀ	ਤੁ	ਤੂ	ਤੇ	ਤੈ	ਤੋ	ਤੌ	ਤੰ	ਤਾਂ
ਥ	ਥਾ	ਥਿ	ਥੀ	ਥੁ	ਥੂ	ਥੇ	ਥੈ	ਥੋ	ਥੌ	ਥੰ	ਥਾਂ
ਦ	ਦਾ	ਦਿ	ਦੀ	ਦੁ	ਦੂ	ਦੇ	ਦੈ	ਦੋ	ਦੌ	ਦੰ	ਦਾਂ
ਧ	ਧਾ	ਧਿ	ਧੀ	ਧੁ	ਧੂ	ਧੇ	ਧੈ	ਧੋ	ਧੌ	ਧੰ	ਧਾਂ
ਨ	ਨਾ	ਨਿ	ਨੀ	ਨੁ	ਨੂ	ਨੇ	ਨੈ	ਨੋ	ਨੌ	ਨੰ	ਨਾਂ
ਪ	ਪਾ	ਪਿ	ਪੀ	ਪੁ	ਪੂ	ਪੇ	ਪੈ	ਪੋ	ਪੌ	ਪੰ	ਪਾਂ
ਫ	ਫਾ	ਫਿ	ਫੀ	ਫੁ	ਫੂ	ਫੇ	ਫੈ	ਫੋ	ਫੌ	ਫੰ	ਫਾਂ
ਬ	ਬਾ	ਬਿ	ਬੀ	ਬੁ	ਬੂ	ਬੇ	ਬੈ	ਬੋ	ਬੌ	ਬੰ	ਬਾਂ
ਭ	ਭਾ	ਭਿ	ਭੀ	ਭੁ	ਭੂ	ਭੇ	ਭੈ	ਭੋ	ਭੌ	ਭੰ	ਭਾਂ
ਮ	ਮਾ	ਮਿ	ਮੀ	ਮੁ	ਮੂ	ਮੇ	ਮੈ	ਮੋ	ਮੌ	ਮੰ	ਮਾਂ
ਯ	ਯਾ	ਯਿ	ਯੀ	ਯੁ	ਯੂ	ਯੇ	ਯੈ	ਯੋ	ਯੌ	ਯੰ	ਯਾਂ
ਰ	ਰਾ	ਰਿ	ਰੀ	ਰੁ	ਰੂ	ਰੇ	ਰੈ	ਰੋ	ਰੌ	ਰੰ	ਰਾਂ
ਲ	ਲਾ	ਲਿ	ਲੀ	ਲੁ	ਲੂ	ਲੇ	ਲੈ	ਲੋ	ਲੌ	ਲੰ	ਲਾਂ
ਵ	ਵਾ	ਵਿ	ਵੀ	ਵੁ	ਵੂ	ਵੇ	ਵੈ	ਵੋ	ਵੌ	ਵੰ	ਵਾਂ
ੜ	ੜਾ	ੜਿ	ੜੀ	ੜੁ	ੜੂ	ੜੇ	ੜੈ	ੜੋ	ੜੌ	ੜੰ	ੜਾਂ
ਸ਼	ਸ਼ਾ	ਸ਼ਿ	ਸ਼ੀ	ਸ਼ੁ	ਸ਼ੂ	ਸ਼ੇ	ਸ਼ੈ	ਸ਼ੋ	ਸ਼ੌ	ਸ਼ੰ	ਸ਼ਾਂ
ਖ਼	ਖ਼ਾ	ਖ਼ਿ	ਖ਼ੀ	ਖ਼ੁ	ਖ਼ੂ	ਖ਼ੇ	ਖ਼ੈ	ਖ਼ੋ	ਖ਼ੌ	ਖ਼ੰ	ਖ਼ਾਂ
ਗ਼	ਗ਼ਾ	ਗ਼ਿ	ਗ਼ੀ	ਗ਼ੁ	ਗ਼ੂ	ਗ਼ੇ	ਗ਼ੈ	ਗ਼ੋ	ਗ਼ੌ	ਗ਼ੰ	ਗ਼ਾਂ
ਜ਼	ਜ਼ਾ	ਜ਼ਿ	ਜ਼ੀ	ਜ਼ੁ	ਜ਼ੂ	ਜ਼ੇ	ਜ਼ੈ	ਜ਼ੋ	ਜ਼ੌ	ਜ਼ੰ	ਜ਼ਾਂ
ਫ਼	ਫ਼ਾ	ਫ਼ਿ	ਫ਼ੀ	ਫ਼ੁ	ਫ਼ੂ	ਫ਼ੇ	ਫ਼ੈ	ਫ਼ੋ	ਫ਼ੌ	ਫ਼ੰ	ਫ਼ਾਂ
ਲ਼	ਲ਼ਾ	ਲ਼ਿ	ਲ਼ੀ	ਲ਼ੁ	ਲ਼ੂ	ਲ਼ੇ	ਲ਼ੈ	ਲ਼ੋ	ਲ਼ੌ	ਲ਼ੰ	ਲ਼ਾਂ

Punjabi School SFSD

ਲਗਾਂ – Lagan

ਲਗਾਂ ਸੂਰ-ਧੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਕਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲਿਪੀ ਚਿਨ੍ਹ ਹਨ । ਅੱਖਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਲਗਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਮਹੱਤਵ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਦੀਆਂ ਦਸ ਲਗਾਂ ਹਨ ।

ਮੁਕਤਾ, ਕੰਨਾ, ਸਿਹਾਰੀ, ਬਿਹਾਰੀ, ਔਂਕੜ ਦੁਲੈਂਕੜ, ਲਾਂ, ਦੁਲਾਵਾਂ, ਹੋੜਾ ਅਤੇ ਕਨੌੜਾ

ੳ ਨਾਲ 3 ਲਗਾਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ । (**3**) ਔਂਕੜ, ਦੁਲੈਂਕੜ, ਹੋੜਾ (**ਓ** – ਹੋੜਾ)
ਅ ਨਾਲ 3 ਲਗਾਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ । (**3+1**) ਦੁਲਾਂ, ਕੰਨਾ, ਕਨੌੜਾ, **+ *ਮੁਕਤਾ***
ੲ ਨਾਲ 3 ਲਗਾਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ । (**3**) ਸਿਹਾਰੀ, ਬਿਹਾਰੀ, ਲਾਂ

ਲਗਾਖਰ – Lagakhar

ਅਧਕ 3 ਲਗਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਨਾਲ ਲੱਗਦੀ ਹੈ । (**3**) ਮੁਕਤਾ ਸਿਹਾਰੀ ਔਂਕੜ
ਟਿੱਪੀ 4 ਲਗਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਨਾਲ ਲੱਗਦੀ ਹੈ । (**4**) ਮੁਕਤਾ ਸਿਹਾਰੀ ਔਂਕੜ ਦੁਲੈਂਕੜ
ਬਿੰਦੀ 6 ਲਗਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਨਾਲ ਲੱਗਦੀ ਹੈ । (**6**) ਕੰਨਾ ਬਿਹਾਰੀ, ਲਾਂ, ਦੁਲਾਵਾਂ, ਹੋੜਾ ਅਤੇ ਕਨੌੜਾ

ਸਰ	Score In Cards Game	**ਸਾਰ**	Result
ਸਿਰ	Head	**ਸੀਰ**	Partnership
ਸੇਰ	Measuring Unit	**ਸੈਰ**	Waking
ਸੁਰ	Tone	**ਸੂਰ**	Pig
ਸੋਰ	Noise	**ਸੌਰ**	Solar System

ਤਰ	Wet	**ਤਾਰ**	Wire
ਤਿਰ	Edge	**ਤੀਰ**	Arrow
ਤੇਰ	Your (Slang = Mer-Ter)	**ਤੈਰ**	Swim
ਤੁਰ	Walk	**ਤੂਰ**	Name Of Musical Instrument
ਤੋਰ	Walking Movement	**ਤੌਰ**	Manners

ਕਰ	Do	**ਕਾਰ**	Work
ਕਿਰ	Fall Out	**ਕੀਰ**	Village And Surname In Punjab
ਕੇਰ	Spread	**ਕੈਰ**	Capparis Decidua (Karir Tree)
ਕੁਰ	Kur River In Georgia	**ਕੂਰ**	False
ਕੋਰ	Border/Edge	**ਕੌਰ**	Crown Prince - Bird

ਚਰ	Cattle's Eating Process	**ਚਾਰ**	Four
ਚਿਰ	Late	**ਚੀਰ**	Slit, Tear, Cut
ਚੇਰ	Cher Dynasty (Kerala Ancient Name)	**ਚੈਰ**	Village In Punjab
ਚੁਰ	Hearth (With 3 Mud Walls)	**ਚੂਰ**	Shattered
ਚੋਰ	Thief	**ਚੌਰ**	Whisk (Fan)

Punjabi School. SFSD